

مرکز بررسی اطلاعات و پژوهش

سازمان بنادر و دریانوردی به عنوان تنها مرجع حاکمیتی کشور در امور بندری، دریایی و کشتی‌رانی بازرگانی به منظور ایفای نقش مرجعیت دانشی خود و در راستای تحقق راهبردهای کلان نقشه جامع علمی کشور مبنی بر "حمایت از توسعه شبکه‌های تحقیقاتی و تسهیل انتقال و انتشار دانش و سامان‌دهی علمی" از طریق "استانداردسازی و اصلاح فرایندهای تولید، ثبت، داوری و سنجش و ایجاد بانک‌های اطلاعاتی یکپارچه برای نشریات، اختراعات و اکتشافات پژوهشگران"، اقدام به ارایه این اثر در سایت SID می‌نماید.

سازمان بنادر و دریانوردی

نهمین همایش بین المللی سواحل، بنادر و سازه های دریایی
ICOPMAS 2010
 10-8 آذر ماه (تهران)

راهنمای مدیریت پایدار تفرجگاه های ساحلی غرب مازندران به روش تحلیل عوامل استراتژیک

فروغ صمدی ، دانشجوی کارشناسی اشد ، دانشگاه تهران ، f.samadi.83@gmail.com

افشین دانه کار ، استادیار ، دانشگاه تهران ، A_danehkar@yahoo.com

فاطمه اظهري ، دانشجوی کارشناسی ارشد ، دانشگاه تهران ، azhari_fatemeh@yahoo.com

کلید واژه : سواحل مازندران، تفرجگاه های ساحلی، مدیریت استراتژیک، روش SWOT

مقدمه:

در دنیای ماشینی امروز، سفر لازمه زندگی انسان پر مشغله معاصر گردیده و بر اساس این نیاز، گردشگری در اغلب کشورها بعنوان محور توسعه قرار گرفته است. گردشگری ساحلی در قرن 19 شروع شد و همگام با توسعه در سیستم حمل و نقل و افزایش رفاه، در حال گسترش می باشد [1]. سواحل ماسه ای از اولویت های مکانی برای گردشگری ساحلی بشمار می روند و جزء جاذب ترین نواحی برای پشتیبانی بسیاری دیگر از فعالیت های انسان مانند تجارت دریایی، توسعه بنگاه های تولیدی-اقتصادی و اسکان جمعیت محسوب می شوند [2]. استان مازندران خصوصا در فصل تابستان پذیرای عده ی کثیری از گردشگران ، بویژه در تفرجگاه های ساحلی که شامل طرح های سالمسازی دریا هستند می باشد. طرح های سالمسازی دریا که شناگاه رسمی محسوب می شوند به منظور تامین امنیت جانی، مالی و فرهنگی و ایجاد محیطی سالم برای تفریحات، در ساحل دریا برای عموم مردم ایجاد می شود.

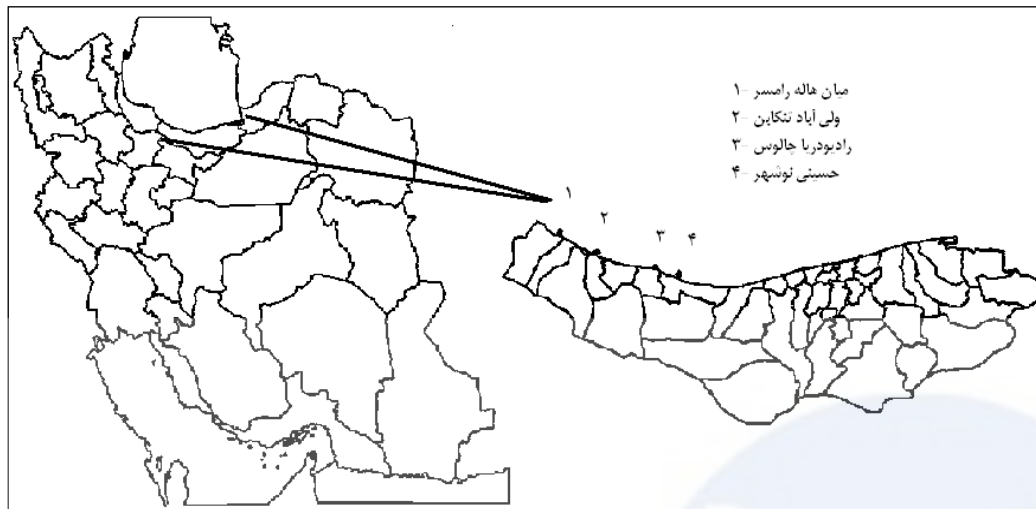
در این مطالعه از تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک موسوم به SWOT استفاده شد. ماتریس SWOT می تواند با در نظر گرفتن عوامل داخلی (شامل قوت ها و ضعف ها) و عوامل خارجی (شامل فرصت ها و تهدیدها) ، مبنای خوبی را برای تدوین استراتژی ها فراهم آورد [3]. در این ارتباط 4 تفرجگاه ساحلی در غرب استان مورد بررسی قرار گرفت ، طبق نتایج بدست آمده تفرجگاه حسینی نوشهر در موقعیت ST قرار گرفت که در مقایسه با سایر تفرجگاه های مورد بررسی که در موقعیت WT قرار گرفتند از وضعیت به نسبت بهتری برخوردار است.

محدوده مورد بررسی:

طول خط ساحلی استان مازندران در تماس با آبهای دریای خزر بالغ بر 487 کیلومتر است [4]. مطابق بررسی های صورت گرفته 54 درصد آن از سوی بخش خصوصی و دولتی ساخت و ساز شده است که از این میزان (حدود 263 کیلومتر) به تناسب 34 درصد دولتی، 13 درصد نظامی و انتظامی و 49 درصد بخش خصوصی است. کرانه های خالی از کاربری در حال حاضر حدود 224 کیلومتر است که 152 کیلومتر آن پیرامون شبه جزیره میانکاله قرار دارد و 50 کیلومتر نیز در جنوب خلیج گرگان واقع است که آن هم قابل استفاده نیست، در نتیجه فقط 22 کیلومتر برای عموم قابل دسترسی است که دهانه های رودخانه های ورودی به دریا نیز در آن قرار دارد [5]. با توجه به پتانسیل بالای سواحل مازندران در جذب توریست، رسیدگی به وضعیت تفرجگاه های ساحلی حائز اهمیت می باشد. مدیریت تفرجگاه های ساحلی جزئی از فرایند کلان مدیریت سواحل¹ و بویژه مرتبط با مدیریت نوار ساحلی² است [6].

1 - Coastal Zone Management
 2 - Shoreline management

در این مطالعه 4 تفرجگاه ساحلی در غرب استان که شامل 8 طرح سالمسازی می باشند انتخاب شد. تفرجگاه ها از غرب به شرق عبارتند از: میان هاله رامسر، ولی آباد تنکابن، رادیودریا چالوس و حسینی نوشهر (شکل 1 و 2).

شکل 1) موقعیت تفرجگاه های ساحلی (طرح های سالمسازی دریا) مورد مطالعه

شکل 2) تفرجگاه های ساحلی مورد مطالعه

روش بررسی:

ابتدا بر اساس مطالعات اسنادی و پیمایشی و اشراف کامل بر مناطق ، نقاط قوت و ضعف داخلی و فرصت و تهدید هایی که حاکم بر منطقه است را شناسایی نموده و از ماتریس های ارزیابی عوامل داخلی (IFE)³ و ارزیابی عوامل خارجی (EFE)⁴ استفاده شد و با استفاده از پرسشنامه و نظر کارشناسان آشنا به مناطق ، وزن گذاری و رتبه بندی گردید. در این پرسشنامه برای هر عامل ضریب اهمیت صفر تا یک و رتبه -2 تا +2 اختصاص یافت. به این ترتیب که به قوت و فرصتی که وضعیت استثنایی محسوب می شد رتبه +2 و قوت و فرصتی که وضعیت معمولی داشت، رتبه +1 اختصاص یافت. همچنین ضعف و تهدیدی که وضعیت استثنایی داشت رتبه -2 و ضعف و تهدیدی که وضعیت معمولی داشت رتبه -1 تعلق گرفت. حاصلضرب هر رتبه در ضریب اهمیت عوامل مورد بررسی، نمره عامل یادشده را تعیین نمود⁵ (جدول 1).

مجموع نمرات عوامل داخلی و خارجی با توجه به ماتریس SWOT موقعیت راهبردی هر تفرجگاه را معلوم ساخت (شکل 3). فرایند برنامه ریزی راهبردی (SWOT) به مثابه وسیله ای برای توسعه ناحیه ای و منطقه ای از سوی برنامه ریزان و سیاست مداران بکار گرفته می شود [7].

جدول 1) مجموع نمرات ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و خارجی، به تفکیک هر یک از 4 تفرجگاه

1	2	3	4	عوامل استراتژیک داخلی (نقاط قوت و ضعف)
میان ها له رامسر	ولی آباد تنکابن	رادیودریا چالوس	حسینی نوشهر	
-	-	0.046	-	S1_ وجود پوشش درختی
0.059	0.086	0.055	0.067	S2_ وجود راه دسترسی آسفالته
0.040	0.037	0.038	0.067	S3_ کیفیت تسهیلات تفرجی موجود در سایت
0.051	0.056	0.046	0.070	S4_ استقرار واحد های امدادی در سایت
0.056	0.039	0.041	0.067	S5_ وجود واحد های خدماتی
0.035	0.056	-	-	S6_ کیفیت مناسب آب شناگاه از نظر شاخص کلیفرم
0.040	0.037	0.046	0.055	S7_ وجود فضای مناسب پیرامون سایت برای توسعه آتی
0.033	0.030	0.038	0.116	S8_ یکپارچگی کرانه

³-Internal Factor Evaluation⁴-External Factor Evaluation⁵ - اعداد متمایز در جدول بیانگر عواملی است که بالاتر از میانگین قرار دارند و از اهمیت بیشتری برخوردارند).

-	-	-	-	S9 _ بکر بودن سایت
0.037	0.039	0.027	0.062	S10 _ جنس و شیب مناسب ساحل
0.040	0.039	0.066	0.055	S11 _ چشم انداز طبیعی
0.043	0.050	0.114	0.125	S12 _ متناسب بودن ابعاد و شکل سایت

0.438	0.473	0.524	0.689	جمع نمره نقاط قوت
-0.049	0.116	0.145	-0.050	W1 _ عدم دفع بهداشتی فاضلاب
-	-	-	-	W2 _ عدم یکپارچگی کرانه
-0.056	-0.075	-0.072	0.056	W3 _ انبوهی زباله در محیط
0.138	0.161	-0.066	-0.040	W4 _ عدم رعایت حریم 60 متر در ساخت و ساز
-0.075	-	-	0.072	W5 _ عدم وجود پوشش درختی و فضای سبز
0.122	-	-	-	W6 _ نبود امکانات مناسب برای اقامت شبانه گردشگران
-	-	-	-	W7 _ آسفالتی نبودن قسمتی از مسیر
-0.057	-0.084	-0.063	-0.048	W8 _ عدم وجود پارکینگ مناسب
-	-	0.149	0.058	W9 _ کیفیت نامناسب آب شناگاه از نظر شاخص کلیفرم
-0.066	-0.080	0.139	0.075	W10 _ تراکم زیاد گردشگران
0.122	0.139	-0.063	-0.028	W11 _ شکستگی و شیب متغیر دریاکنار

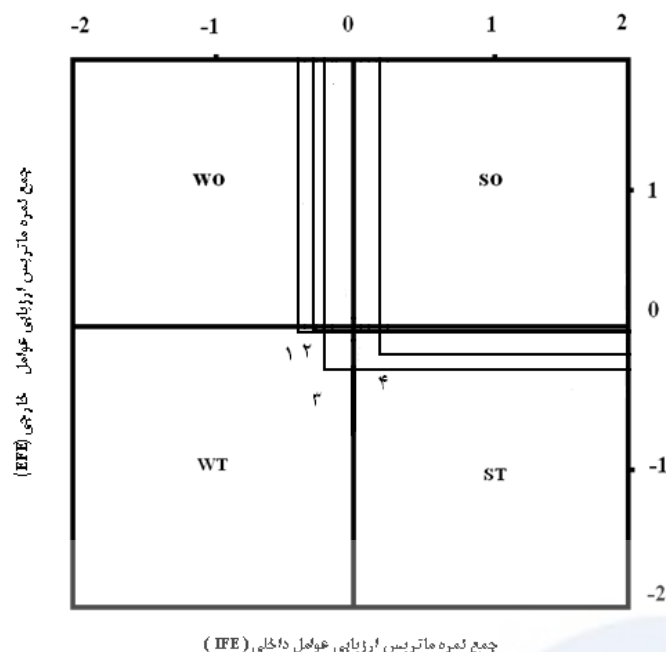
-0.064	-0.077	-0.048	_	W12_ چیدمان نامناسب تسهیلات تفریحی
-0.753	-0.734	-0.75	-0.431	جمع نمره نقاط ضعف
-0.31	-0.26	-0.22	0.25	جمع نمره ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE)

1	2	3	4	عوامل استراتژیک بیرونی (نقاط فرصت و تهدید)
میان هاله رامسر	ولی آباد تنکابن	رادبودریا چالوس	حسینی نوشهر	
0.126	0.084	0.119	0.092	O1_ اقلیم مناسب آسایش گردشگری
0.049	0.106	-	0.107	O2_ امکان بهره گیری از اعتبارات مناطق نمونه گردشگری استان
-	0.084	0.103	0.069	O3_ مجاورت با مجتمع های تفریحی و گردشگری ساحلی
-	-	-	-	O4_ برگزاری جشنواره های فرهنگی (جشنواره مجسمه های شنی)
0.095	0.068	0.069	0.058	O5_ وجود منابع تفریحی(طبیعی، تاریخی و فرهنگی) در مجاورت سایت
0.132	0.101	-	-	O6_ نزدیکی سایت به راه های دسترسی اصلی و در دست توسعه
0.108	-	-	0.056	O7_ توسعه نیافتگی سکونتگاهی پیرامون سایت
-	0.088	0.121	0.107	O8_ واقع بودن در شهر ساحلی
0.510	0.534	0.412	0.492	جمع نمره فرصت ها

نمره

-0.083	-0.068	-0.090	0.155	T1_ سابقه غرق شدن افراد در سایت	تجزیه
0.129	-0.035	0.207	0.215	T2_ قرار داشتن دهانه رودخانه در فاصله کمتر از 2000 متری غرب سایت	
-0.111	-0.073	-	-0.079	T3_ نبود یک سیستم حمل و نقل منظم از مراکز شهری مجاور تفرجگاه	
-	-	-	-	T4_ توسعه یافتگی سکونتگاهی پیرامون سایت	
-0.049	-0.046	-0.121	-0.066	T5_ عدم رضایت مردم ساکن در حاشیه سایت از فعایت های تفریحی در سایت	
-	0.146	0.181	-	T6_ فرسایش یا آبگرفتگی اراضی سایت به سبب کاربری های همجوار یا بالا آمدن آب دریا	
0.228	0.079	-0.124	-0.088	T7_ دپو زباله و نخاله شهری در حوزه اثر گذار برسایت(بصری، بو و یا همسایگی)	
-	0.088	-0.054	-0.086	T8_ قرار داشتن سایت در طرح توسعه سایر کاربری ها(دستگاه های دولتی و غیردولتی)	
-0.600	-0.538	-0.777	-0.693	جمع نمره تهدیدها	
-0.09	-0.004	-0.36	- 0.20	جمع نمره ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE)	

ICOPMAS

شکل 3) نمودار موقعیت استراتژی تفرجگاه های ساحلی مورد بررسی (اعداد درج شده شماره هر تفرجگاه ساحلی است)

جمع بندی و نتیجه گیری:

مطابق شکل (3) تفرجگاه حسینی نوشهر در موقعیت ST قرار گرفت، یعنی نقاط قوت از ضعف ها بیشتر ولی نسبت به فرصت ها با تهدید بیشتری مواجه است. تفرجگاه های رادیو دریا چالوس، ولی آباد تنکابن و میان هاله رامسر نیز در موقعیت WT قرار گرفتند که بیانگر این است که ضعف ها و تهدید ها بیشتر از قوت ها و فرصت ها می باشد و از وضعیت مطلوبی برخوردار نمی باشند. تفرجگاه حسینی (کورکورسر) که توسط شهرداری نوشهر مدیریت می شود، از بزرگترین طرح های عمومی است که به نسبت سایر تفرجگاه ها از وضعیت مطلوب تری برخوردار است. از لحاظ وسعت اختصاص داده شده و امکانات در حد مطلوبی است. فقر پوشش گیاهی و فضای سبز و تراکم بالای گردشگران از نقاط ضعف تفرجگاه است. از جمله عواملی که باعث عدم کیفیت آب شناگاه از نظر شاخص آلودگی کلیفرم می گردد، قرار داشتن مصب رودخانه ی کورکورسر در مجاورت طرح می باشد که به تبع تحت تاثیر فاضلابهای شهری و صنعتی بار آلودگی میکروبی بالایی به همراه دارد.

طرح رادیو دریای چالوس بعلت برخورداری از چشم اندازی زیبا و واقع شدن در داخل شهر، مورد توجه و استفاده ی گردشگران و شهروندان چالوسی است. متأسفانه این طرح نیز تحت تاثیر آلودگی زیست محیطی ناشی از ورود فاضلاب شهری در محدوده ی طرح می باشد که در مواردی در سالهای اخیر منجر به تعطیل شدن طرح شناگاه نیز گردیده است. تعامل با شهرداری چالوس جهت جلوگیری از ورود فاضلاب شهری به داخل آب دریا و بهره گیری از مدیران مجرب جهت اداره ی طرح، می تواند به بالا بردن کیفیت طرح یاری رساند. تفرجگاه های ولی آباد تنکابن و میان هاله رامسر نیز با توجه به واقع بودن در مسیر جاده ساحلی و سهولت دسترسی و نیز پتانسیل بالای جذب گردشگر، چندان از امکانات و وضعیت مطلوبی برخوردار نیستند.

نتیجه اینکه در غرب استان علیرغم سرمایه گذاری بخش خصوصی در زمینه گردشگری، تفرجگاه های عمومی از وضعیت چندان مناسبی برخوردار نمی باشند. همچنین به دلیل نزدیک بودن رشته کوه البرز به دریای خزر در این محدوده و به تبع آن کم عرض بودن جلگه ساحلی، تراکم بالای جمعیت انسانی و توان پایین رودخانه ها برای خودپالایی سبب تجمع بار آلودگی بیشتری برای دریای خزر و ناحیه ساحلی شده است. با این تفاسیر رسیدگی به تفرجگاه های عمومی در غرب استان، تجهیز و آماده سازی سواحل شرق مازندران که باعث می شود گردشگرانی که به استان می آیند، در سواحل غربی استان متمرکز نشوند و نیز اجرایی شدن طرح مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی (ICZM) باید مد نظر قرار گیرد.

- [1]- Davenport , J., Davenport, L. (2006), The Impact of Tourism and Personal Leisure Transport, Estuarine and Shelf Science, No 67, 280-292.
- [2]- Schlacher, A., Thompson, L.(2008), Physical Impacts Caused By Off- Road Vehicles To Sandy Beaches: Spatial Quantification of Car Tracks On an Australian Barrier Island, Coastal Research Journal, No 24, 234-242
- [3]- Chang,Hsu-His., Huang,Wen-Chih.(2006), Application of a Quantification Swot Analytical Method, Mathematical and computer modelling ,No 43, 158-169
- [4]- سازمان بنادر و دریانوردی. 1387. مطالعات مرزبندی سواحل کشور. طرح مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی کشور، مشاوران جهاد تحقیقات آب و آبخیزداری.
- [5]-دانه کار، ا ، 1384. چهره ای بحرانی از زیست بوم سواحل مازندران. ماهنامه پژوهشی و آموزشی شهرداری ها، سال ششم، شماره 71 (فروردین): 18-24.
- [6] - مهندسین مشاور سبزاندیش پایش. 1384. طرح توسعه صنعت گردشگری در محدوده ساحلی دریای مازندران. سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان مازندران
- [7]-Terrados, J. & Almonacid, G., 2007, Regional Energy Planning Through SWOT Analysis and Strategic Planning Tools: Impact on Renewables Development, Jornal of Renewables and Sustainable Energy Reviews,PP.1275-1287

